

УДК 811.111'42

ВЕРБАЛЬНА ОБ'ЄКТИВАЦІЯ КЛЮЧОВОГО КОНЦЕПТУ БРИТАНСЬКОЇ ЛІНГВОКУЛЬТУРИ *INSULARITY* / *ОСТРІВНІСТЬ*

Бурдейна О. Р.

Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича

Статтю присвячено дослідженню номінативного поля ключового концепту британської лінгвокультури *INSULARITY* / *ОСТРІВНІСТЬ*. Особливу увагу приділено характеристиці польової організації концепту *INSULARITY* / *ОСТРІВНІСТЬ*.

Ключові слова: лінгвокультурний концепт, номінативне поле, польова структура.

Бурдейная О. Р. Вербальная объективация ключевого концепта британской лингвокультуры *INSULARITY* / *ОСТРОВНОСТЬ*. Статья посвящена изучению номинативного поля ключевого концепта британской лингвокультуры *INSULARITY* / *ОСТРОВНОСТЬ*. Особое внимание уделяется характеристике полевой организации концепта *INSULARITY* / *ОСТРОВНОСТЬ*.

Ключевые слова: лингвокультурный концепт, номинативное поле, полевая структура.

Burdeina O. R. Verbal objectivation of *INSULARITY* as the key concept of the British linguoculture. The article aims at investigating the nominative field of the key concept of the British linguoculture *INSULARITY*. In the course of investigation representations by means of language units have been analyzed. Semantic components of the notion *INSULARITY* and part of speech representation have been revealed. Conceptual field structure including the specification of the core and periphery has been modeled. At the linguo-cognitive level the nominative means are systematized. Concept *INSULARITY* is verbalized by the part of speech productivity of the lexeme *insular*, etymologically related words, synonyms, associates, phraseological units and free collocations.

Cognitive and semantic features of the nominative units in the course of the seme organization specification have been singled out, aimed at arrangement of the conceptual content, which includes: narrow-minded, physically/emotionally isolated, islander, localized on an island, relating to, forming an island. The key lexeme of the concept *INSULARITY* is an attribute *insular* which is a prioritized means of the content transmission. Concept is objectified as a substantive, adjective, verb and adverb.

INSULARITY is a segment concept containing elements of a multilayered structure which includes a prototypical image of the object (person/ thing/ phenomenon) evaluated as *insular* and enclosed by object relating and ethic segments. Periphery is encompassed by the semantic components of the synonyms, associates, phraseological units, part of speech productivity of the key lexeme *insular* and attributive characteristics.

Key words: linguocultural concept, nominative field, field structure.

Постановка проблеми в загальному вигляді та обґрунтування її актуальності. Семантико-когнітивний ракурс розгляду мовних одиниць, пов'язаний із проблематикою взаємозв'язку мови і мислення, та їх лінгвокультурний опис на основі тріади: мова – культура – свідомість залишаються актуальними в дослідженнях мовних проявів етнічного менталітету.

Актуальність роботи визначає загальна спрямованість сучасних лінгвокогнітивних студій на вивчення відтворених мовними формами ментальних репрезентацій знання у свідомості людини. У зв'язку з цим виникає необхідність системного та інтегрованого аналізу лінгвальних та когнітивно-прагматичних параметрів концепту *INSULARITY* / *ОСТРІВНІСТЬ*, який є детермінантом менталітету в цілому і британського менталітету зокрема.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Семантико-когнітивні особливості мовних репрезентацій були об'єктом дослідження багатьох науковців як у вітчизняній, так і в зарубіжній лінгвістиці (Н. І. Андрейчук, О. А. Бабелюк,

М. М. Болдирев, В. Д. Бялик, С. Г. Воркачов, С. А. Жаботинська, О. С. Кубрякова, А. П. Мартинюк, З. Д. Попова, О. О. Селіванова, Ю. С. Степанов, Й. А. Стернін, Р. М. Фрумкіна, R. Jackendoff, R. Langacker, A. Wierzbicka та ін.), проте дослідження відображення менталітету засобами вербалізації ключового концепту лінгвокультури *INSULARITY* / *ОСТРІВНІСТЬ* ще не було предметом спеціальної наукової розвідки.

Мета статті полягає у дослідженні специфіки об'єктивації концепту *INSULARITY* / *ОСТРІВНІСТЬ* мовними засобами. Досягнення мети передбачає вирішення таких **завдань:** визначити поняття концепту *INSULARITY* / *ОСТРІВНІСТЬ*, схарактеризувати його номінативне поле та описати польову структуру.

Виклад основного матеріалу дослідження. Вслід за Р. Ленекером [6, 147] та Р. Джекендофом [5, 286], вважаємо концепт *INSULARITY* / *ОСТРІВНІСТЬ* одним зі складників концептуальної системи. Важливість поняття концептуалізації для роботи полягає у процесі утворення концептів як результату концептуалізації [1; 4, 93]. Концепт *INSULARITY* / *ОСТРІВНІСТЬ*, таким чином, є результатом пізнавальної діяльності людини, який полягає в осмисленні інформації, тобто концептуалізації.

Враховуючи різноманіття шляхів апеляції до концепту [3], до INSULARITY / ОСТРІВНІСТЬ ми апелювали за допомогою різнорівневих мовних одиниць – лексем та фразеологічних одиниць.

Концепт INSULARITY / ОСТРІВНІСТЬ стає вихідною базою для виокремлення відповідної сукупності мовних засобів, поєднаних із концептом властивостями репрезентації, вербалізації або об'єктивації. Визначено основні мовні репрезентації концепту за відповідними критеріями і приналежністю до одиниць, які вербалізують і складають номінативне поле концепту [3, 94].

Основними критеріями відбору лексем-номінацій концепту INSULARITY / ОСТРІВНІСТЬ були: близькість, тотожність та асоціативність із ознаками острівності, а також етимологічна спорідненість із лексемою *insular*. Базовим критерієм відбору спільнокореневих лексем слугує етимологічна спорідненість із лексемою *insular*. Синоніми концепту INSULARITY / ОСТРІВНІСТЬ відібрано за критерієм близькості або тотожності значень. Асоціати – за асоціативним критерієм.

Засоби лексикалізації концепту INSULARITY / ОСТРІВНІСТЬ представлено прямими номінаціями: синонімічними засобами мови, одиницями різних частин мови, словотвірною поєднаніями із ключовою лексемою *insular* та асоціатами;

У результаті суцільної вибірки із синонімічних, асоціативних та ідіоматичних словників англійської мови встановлено групу синонімів, асоціатів та ідіом, які асоціюються з основними семантичними ознаками острівності та формують номінативне поле концепту INSULARITY / ОСТРІВНІСТЬ.

Описуючи зміст концепту, В. А. Маслова розрізняє ядро та периферію. З. Д. Попова вважає, що концепту властива польова організація, його структура включає ядро, де представлено найяскравіший образ. Прототипний образ ядра має індивідуальний та чуттєвий характер, більш абстрактні ознаки складають периферію концепту. Польова організація концепту INSULARITY / ОСТРІВНІСТЬ тлумачиться як сегментна модель, структурована ядром та периферією, яка забезпечує механізм опрацювання та збереження інформації у свідомості людини.

Периферія концепту INSULARITY / ОСТРІВНІСТЬ складається із семантичних ознак синонімів, асоціатів, фразеологічних одиниць (далі ФО) та паремій, які дистрибуються до відповідних прошарків польової організації концепту. Статус периферії вказує на ступінь віддаленості ознаки від ядра за конкретністю чи наочністю образної репрезентації, а не за малозначністю концептуальної ознаки. Її приналежність до певної польової зони передає яскравість у свідомості носія відповідного концепту [3, 58-62].

Когнітивні прошарки, або сегменти концепту INSULARITY / ОСТРІВНІСТЬ є результатом відображення пізнання навколишнього світу. Сукупність базового прошарку та додаткових когнітивних ознак компонує змістовий обсяг концепту [3, 62].

Згідно з даними лексикографічних джерел, концепт INSULARITY / ОСТРІВНІСТЬ представлений 6 поняттєвими ознаками, які можна дистрибувати на рівноправні абстрактні сегменти. Ключовою лексемою ЛК INSULARITY / ОСТРІВНІСТЬ є прикметник *insular*, що актуалізується у переважній більшості значень, згідно з даними лексикографічних джерел, і є пріоритетним засобом передачі змісту концепту. Іntenсіонал (31 %) разом з імплікаціоном (10 %) лексичного значення є носіями морально-етичних та об'єктно-реляційних компонентів значення.

Отож, вслід за З. Д. Поповою [3], визначаємо концепт INSULARITY / ОСТРІВНІСТЬ як сегментний із елементами багаторівневої структури, який включає базовий чуттєвий прошарок – прототипний образ об'єкта, що оцінюється як *insular*, оточений двома рівноправними за рівнем абстракції сегментами – «об'єктно-реляційним» та «морально-етичним». Окрім чуттєво-образного ядра та сегментного прошарку, концепту INSULARITY / ОСТРІВНІСТЬ властиве інтерпретаційне поле – сукупність слабо структурованих предикацій, які вміщують тлумачення деяких концептуальних ознак [3, с. 64].

Польова організація концепту INSULARITY / ОСТРІВНІСТЬ, таким чином, представлена сегментною структурою із елементами багаторівневої моделі, яка включає чуттєво-образне ядро, два сегменти та інтерпретаційне поле. Перший представлений поняттєвими ознаками – пов'язаний з островом; який формує острів, розміщений на острові, другий – обмежений у поглядах, незацікавлений у інших культурах, замкнутий, усамітнений. Аналіз частотності поняттєвих ознак на матеріалі 15 лексикографічних джерел встановив кількісне домінування «морально-етичного» сегменту.

На периферії концепту перебувають різноманітні визначення синонімів, тлумачення, відображені у стійких словосполученнях, характеристика словотвірної продуктивності ключової лексеми, просторові, якісні, колірні та ін.. Таким чином, інтерпретаційне поле концепту представлено у декількох аспектах – аналіз синонімів, асоціатів, стійких словосполучень, словотвірної продуктивності та різноманітних характеристик.

Згідно зі здійсненим кількісним аналізом синонімічного ряду (64 лексеми) лексеми *insular*, встановлено кількісне переважання таких синонімів як: *provincial, parochial, narrow, petty* та *narrow-minded*, що свідчить про актуальність певної сфери діяльності за критерієм частотності. Спираючись на дані тлумачних словників, сформовано зміст периферії польової організації INSULARITY / ОСТРІВНІСТЬ семантичними ознаками синонімів-номінацій.

Синоніми розширюють основне словникове значення ключової лексеми *insular* і характеризують її з двох семантичних сторін. За даними лексикографічних джерел спільними для синонімів-номінацій концепту INSULARITY / ОСТРІВНІСТЬ є 2 значення, властиві лексемі

insular: 1) *Disjunction. Physical isolation / Emotional state*: cut off, alien, separated, apart, restricted, detached, secluded, removed, remote, island, outlying, out-of-the-way, lonely, lonesome, discrete, distinct, enisled, sufficient, disjunctive, regional, sole, sequestered, alienated, asunder, bipartite, clannish; 2) *Uninterested in other cultures / Narrow-minded*: blinkered, small-minded, parish-pump, small, small-town, sectarian, local, obscure, lilliputian, little, picayune, biased, back, authoritarian, bigot, borne, aloof, intolerant, lone.

Складником інтерпретаційного поля є асоціати. Загалом інтерпретаційне поле утворено 933 асоціатами із такими когнітивними ознаками як ISLAND, UNITY, IRRELATION, REGION, IMPIETY, MISJUDGMENT, DISJUNCTION, CONVENTIONALITY. Згідно з кількісною кореляцією асоціативних груп, сформованих за асоціацією із лексемою *insular* та згрупованих за класифікаційними ознаками, найповніше відображена група асоціатів із ознакою DISJUNCTION, яка складає 257 лексем (29%) за співвідношенням із загальною кількістю асоціатів.

Невід'ємним складником інтерпретаційного поля вважаємо фразеологічну зону, наповнену ФО (634 одиниці) як засобами вербальної репрезентації концепту INSULARITY. ФО асоціюються з семантичними ознаками концепту INSULARITY / ОСТРІВНІСТЬ (вужкість поглядів, замкнутість, ізольованість) та входять до синонімічного ряду *insular* та асоціативного поля концепту.

Усі ФО розподілено за семантичними ознаками та виокремлено наступні класифікаційні ознаки: *Disjunction. Physical isolation; Disjunction. Emotional State; Island; Hypocrisy; Misjudgment; Misjudgment. Xenophobia; Conventionality; Region; Irrelevance; Unity. Singularity; Unity.*

Значну частину інтерпретаційного прошарку концепту INSULARITY / ОСТРІВНІСТЬ організовано характеристиками, класифікованими за Л. Г. Бабенко [2], котра здійснила спробу категоризації мовної дійсності. Класифікація атрибутивних ознак, відібраних на матеріалі текстів BNC (1), етимологічно споріднених іменників *insularity, island, islander, insulator, insulation, isle, islet, isolation* представлена різними категоріями. Наприклад, *island* є елементом простору, до числа його визначальних рис входить величина та розмір, що класифіковано за ознакою – сприйняття предмету: *large,*

great, tiny, small, little. Земна поверхня острову та її ознаки характеризуються як *man-made, natural.* Ознака надприродності групує такі прикметники – *enchanted, mysterious, mythical, whimsical, magical, atmospheric, magic.* Загалом, номінативні одиниці представлено значною різноманітністю характеристик, які доповнюють інтерпретаційний прошарок та уможливають отримання більш повного уявлення про концепт INSULARITY / ОСТРІВНІСТЬ як депозитарій різних ознак.

Зауважимо, що чітке структурування польової організації когнітивними прошарками концепту невластиве, проте можливо визначити когнітивні прошарки та встановити ядро концепту із переліком ознак [3, 61].

Висновки та перспективи подальших досліджень.

Концепт INSULARITY / ОСТРІВНІСТЬ вербалізований частиномовно продуктивною лексемою *insular* (adj.), етимологічно спорідненими лексичними одиницями (напр. *island* (n.), *isolation* (n.) тощо), синонімами (*private, separate*, тощо), асоціатами (*illiberal, intolerant* тощо), фразеологічними одиницями (*jump to conclusions, between the devil and the deep blue sea* тощо) та вільними словосполученнями (*middle-aged insularity, floral island* тощо).

INSULARITY / ОСТРІВНІСТЬ є сегментним концептом із елементами багаторівневої структури – прототипним образом об'єкта (людини / предмета / явища), який оцінюється як *insular*, оточений «об'єктно-реляційним» та «морально-етичним» сегментами. Периферія містить інтерпретаційне поле, організоване поняттєвими ознаками синонімів, асоціатів; тлумаченнями фразеологічних одиниць; словотвірною продуктивністю ключової лексеми та атрибутивними характеристиками.

Отож, в англійській мові концепт INSULARITY / ОСТРІВНІСТЬ репрезентований номінативним полем синонімів (64 лексеми), асоціатів (933 одиниці), ФО (634 одиниці), семантичних ознаки яких насичують периферію польової структури.

Перспективним видається дослідження варіантологічного аспекту відображення менталітету лінгвальними, когнітивними та прагматичними параметрами засобів-вербалізаторів концепту INSULARITY / ОСТРІВНІСТЬ в американському та австралійському варіантах англійської мови.

ЛІТЕРАТУРА

1. Аскольдов С. А. Концепт и слово. Русская словесность. От теории словесности к структуре текста : Антология / ред. В. П. Нерознак. Москва: Академия, 1997. С. 267 – 279.
2. Бабенко Л. Г. Синопис идеографического описания русской лексики как форма репрезентации категоризации мира. Горизонты современной лингвистики: традиции и новаторство. Сб. в честь Е. С. Кубряковой. Москва: Языки славянской культуры, 2009. С. 592 – 613.
3. Попова З. Д. Очерки по когнитивной лингвистике. Воронеж: Истоки, 2001. 192 с.
4. Краткий словарь когнитивных терминов / ред. Е. С. Кубрякова. Москва: Филол. ф-т МГУ им. М. В. Ломоносова, 1997. 245 с.
5. Jackendoff R. Semantic Structures Current Studies in Linguistics. UK : 18 MIT Press, 1990. 322 p.
6. Langacker R. W. Foundations of cognitive grammar. Stanford: Stanford University Press, 1987. 575 p.

ДЖЕРЕЛА ІЛЮСТРАТИВНОГО МАТЕРІАЛУ

1. British National Corpus. URL: <http://corpus.byu.edu/bnc> (дата звернення 16.09.2016).